

„Most azért gondoljátok meg, hogy mi
történt a múltban mindmáig...”

Hag 2,15

HAGYOMÁNY, IDENTITÁS, TÖRTÉNELEM (HIT2018)

Református Egyház- és Művelődéstörténeti konferencia

2018. OKTÓBER 25-26.

ABSZTRAKTFÜZET

Az előadók névsorrendjében

Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának Egyháztörténeti Tanszék
Babes-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Kar
Református Közéleti és Kulturális Központ

Összeállította: dr. Lányi Gábor (lanyi.gabor@kre.hu)

BENKŐ LEVENTE: „... KIKET MINDEN OK NÉLKÜL, ÁRTATLANUL ELRABOLTAK CSALÁDJUKBÓL...”. AZ 1944. ŐSZI ELHURCOLÁSOK AZ ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET IRATANYAGÁBAN ÉS A KOLLEKTÍV EMLÉKEZETBEN

1944 őszén az erdélyi hadműveletek során fogságba esett magyarországi és erdélyi honvédek mellett magyar civilek tízezreit hurcolták fogolytáborokba Romániában azzal a céllal, hogy a szovjet ellenőrzés alatt álló foksányi lágéren keresztül a Szovjetunió fogolytáborába (kényszermunkatáborába) vigyék őket. A hatósági intézkedések a református egyházat is érintették, hiszen az elhurcoltak és internáltak között a hívek mellett lelkészek, tanárok és tanítók is voltak.

Az elhurcolásokkal majdnem egy időben az Észak-Erdélybe bevonuló ellenséges katonák – és olykor felfegyverkezett civilek – református lelkészeket gyilkoltak meg, illetve bántalmaztak, nőket becstelenítettek meg.

Előadásomban azt vizsgálom, hogy mindezek milyen körülmények között történhettek, illetve, hogy a történéseket hogyan rögzítik az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárában őrzött források.

BENKŐ LEVENTE, történész, szerkesztő, elsődleges kutatási terület: a második világháborús fogság erdélyi-romániai vonatkozásai.

BOÉR ZOLTÁN: AZ EGYHÁZ KÜLSŐ SZORONGATÓI – SZEMELVÉNYEK A PROTESTÁNS EGYHÁZIAKKAL SZEMBENI ELHÁRÍTÁST VÉGZŐ HIVATÁSOS TISZTEK PÁLYAKÉPEIBŐL

A múlt terheinek feldolgozása nélkül nem lehet gondtalan jövőt építeni. Meggyőződésem szerint rendkívül fontos, hogy a társadalom és a Magyarországi Református Egyházra napjainkig hatást gyakoroló állambiztonság működése, és ebben a körben az ügynökök mellett a hivatásos tisztek tudományos vizsgálat tárgyává váljon, hozzájárulva az információs kárpótláshoz. Szükséges lehetőséget biztosítani az egyházközösségek tagjainak, hogy megismerhessék saját történelmüket. A hálózat működése, az állambiztonság komplex rendszere, az ügynöki jelentések társszerzőinek megismerésével könnyebben értelmezhetővé válik. Ebben a megközelítésben kiemelt szerepet játszanak azok a hivatásos egyházüldözők, akik a tartótisztek munkáit közvetlenül irányították. A bemutatásra került négy alosztályvezető reprezentálja az 1963-as amnesztia után gesztusaiban enyhülést mutató kádári diktatúra állambiztonsági tisztjeinek középvezetőit. Kiss, Csongrádi és Bíró még ávósként kezdték pályájukat, ketten közülük aktívan részt vettek az 1956-os forradalom vérbefojtásában, amiért a szocializmus „lovagrendjét” a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérmét, és az ezzel járó kiváltságokat kapták jutalmul. Bíró Sándor aktív és eredményes majd két évtizedes hálózattartó munkája után került az alosztály élére. Őt már az új generáció egyik képviselője követte, akinek az illegális párttevékenység és a világháborús traumák már csak elvtársai elbeszéléseiből volt ismert. Reményi Géza az abszolút professzionális állambiztonsági tiszt, már koncentráltan az egyházi elhárítással foglalkozott, fényesen felívelő karrierét negyvenhét éves korában akasztotta meg a demokratikus átalakulás, a jogállam létrejötté. Az ismertetett tartótisztekhez hasonlóan további százöt hivatásos egyházüldöző profilja áll rendelkezésre. Reményeim szerint a közeljövőben szélesebb körben is megismerhetővé és szabadon hozzáférhetővé válik.

BOÉR ZOLTÁN 1984. december 5-én született Budapesten, kutatási területe a magyar titkosszolgálatok 1956–1990 közötti működése. Az egyetemi diploma megszerzése után részt vett Hódmezővásárhely és Eger megyei jogú városok állambiztonsági történetének feldolgozásában. Szerkesztőségi tagja volt a www.szigoruantitkos.hu internetes oldalnak, ahol fedésben dolgozó egykori hivatásos tisztek komplex adatbázisa kutatható. 2011 óta a Magyarországi Református Egyház Tényfeltáró Történész Bizottságnak megbízásából, az egyházközösség állambiztonsági ellenőrzéséhez kapcsolódó levéltári források összegyűjtését végzi. A Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának absolvált hallgatója. Disszertációjának témája a protestáns egyházakkal szembeni elhárítást végző hivatásos rendőri állományban szolgáló tartótisztek.

DR. BOGNÁR ZALÁN: „EMLÉKEZZETEK MEG A FOGLYOKRÓL...” – MAGYAROK REFORMÁTUS KERESZTYÉN HITTEL, IDENTITÁSTUDATTAL IDEGEN KOMMUNISTA DIKTATÚRÁK LÁGEREIBEN, BÖRTÖNEIBEN

A kommunista diktatúrák alaptézise volt az ateizmus, az istentagadás. A XX. század bebizonyította, hogy e rendszerek istentelensége együtt jár azok embertelenségével. Csak a Szovjetunió GULAG- és GUPVI-lágereiben 35-50 millió elítéltet, (hadi)foglyot és internáltat tartottak fogva embertelen körülmények között és köteleztek kényszermunkára, köztük mintegy 1 millió magyar állampolgárt az 1944-es országterületről. A többi, Magyarországgal szomszédos, szovjet segítséggel létrehozott totális diktatúrában is számtalan magyar embert tartottak rabságban. A pro-testáló keresztyén mentalitás „likvidálása” e diktatúrák elsődleges céljai közé tartozott.

A memoár irodalomból és az oral history alapján reánk maradt történeti források komparatív elemzése során többféle túlélési technika, illetve stratégia is tetten érhető a foglyok életében. Ezek közül a legeredményesebbnek az Istenbe vetett hit mondható. A visszaemlékezésekben gyakran olvasható az a naponta megtapasztalt igazság, hogy, akinek nem volt elég erős belső lelki tartása, HITE, az a kíméletlen, s kilátástalannak tűnő fogság ideje alatt lelkileg összeomlott, s ezután már mindenféle betegség hamar ledöntötte a lábáról, s meghalt.

A református lelkészek, tanítók, tanárok memoárjai kiválóan tükrözik vissza, hogy fogságbeli viselkedésüket mennyire meghatározta, átítatta református keresztyén hitük, amely nemcsak őket, hanem rajtuk keresztül sok fogolytársuk életét is megtartotta, s még fogvatartóikra is hatással volt.

DR. BOGNÁR ZALÁN

Végzettség: történelem-földrajz szakos középiskolai tanár

Beosztás: egyetemi docens, KRE BTK TTI

Elsődleges kutatási terület: a 2. világháború, Gulág, hadifoglyok, „málenkij robot”.

DR. BUZOGÁNY DEZSŐ: LELKÉSZI REND A RENDI TÁRSADALOMBAN

A 16-18 századokban a lelkészi közösség „külön társadalmi kategóriába” tartozott. Hadd kapaszkodjam ebbe a három szóba és próbáljam meg ezek alapján kifejtetni azt, hogy mit is jelentett a 17. század egyházi vonatkozásában ez a kategória. A szakirodalmat többé-kevésbé ismerve, az az érzésem, hogy egyháztörténészeink hosszú ideig egyházi közegük csapdájában éltek és sokszor elvesztek az egyházi jelenségek belső összefüggéseinek felderítési labirintusában, és ebből a mókuserékből valami oknál fogva nem sikerült kitörniük. Bizonyos esetekben elvi és teológiai válaszokat kerestek olyan jelenségekre, amelyekre társadalmi oldalról kínálkozott a válasz. Ilyen volt pl. a 17. századi puritanizmus, presbiterianizmus, independentizmus megítélése. Amíg e mozgalmak megítélése során csak a hittételek közegéből válogatjuk az argumentumokat, addig csak a felét válaszolhatjuk meg a felvetődő kérdéseknek, de nem kaphatunk megnyugtató választ arra, hogy egyházi vezetőink miért utasították el annyira hevesen ezeket a mozgalmakat, amikor kimutatott dolog, hogy teológiájuk sok esetben ebből táplálkozik. A kérdés tehát legalább annyira teológiai, mint társadalmi.

DR. BUZOGÁNY DEZSŐ (Szederjes, Maros megye, 1957.) Elemi és középfokú iskoláit szülőfalujában és Segesváron végezte. 1981-ben fejezte be teológiai tanulmányait a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben. Tíz év lelkészi szolgálat után (Nyárádselye, Ádámos), 1990 őszétől oktatja az erdélyi protestáns egyháztörténetet és latin nyelvet kolozsvári Protestáns Teológián. Doktori fokozatot 1992-ben nyert Budapesten egyetemes egyháztörténetből (Melanchthon úrvacsoratanának történeti fejlődése). 2005-ben Seoulnban vendégtanár, 2006 nyarán Oxfordba hívták doktori vizsgabizottsági tagnak. Előadásokat tartott az Amerikai Egyesült Államokban, Dél-Koreában, Hollandiában, Magyarországon, Németországban, Svédországban, Svájcban. Az 1992–93. egyetemi évben doktorátus utáni kutatóprogramon vett részt az Egyesült Államokban. Elindított és szerkeszt három sorozatot, amelyekben egy évtized alatt csaknem 30 kötet látott napvilágot: Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek – EREF (feldolgozó szakirodalom, 18 kötet) és Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok – EREA (forráskiadvány, 8 kötet), Fontes Rerum Ecclesiarum in Transylvania – FoRET (forráskiadvány, 3 kötet).

DR. CZEGLÉDI SÁNDOR: ÁLLANDÓSÁG ÉS MEGÚJULÁS DILEMMÁI A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI REFORMÁTUS ÉS EVANGÉLIKUS ISKOLÁK HITÉLETÉBEN

A református és evangélikus iskolák világában a tárgyalt időszak egyik fontos dilemmája: miért nem elég aktív a gimnazisták és a gimnáziumból kikerült fiatalok hitélete? Az iskolai hitélet (pl. hittanóra, istentisztelet) megfelelően közvetíti-e a protestáns keresztyénséget? Helyes-e, ha élményszerű az istentisztelet? A kérdéssel rendszeresen foglalkozott a korabeli egyházi sajtó, ez jelenti az egyik forráscsoportot. A problémák megjelennek visszaemlékezésekben is. Ilyenek lehetnek az átlagból nem kiemelkedő, egyszerű öregdiákok írásai és pl. Karácsony Sándor vagy Szabó Magda tanulmányai, esszéi.

Ezek alapján a korszakban tanító tanárok és lelkészek egy része szerint alapvetően helyesen szervezik az iskolák hitéletét, nincs szükség változtatásra. Mások azzal érvelnek, hogy a helyzetet a tanulók oldaláról értelmezve többet kellene gondolkodni azon, hogy milyen legyen a hittanóra és mit adhatnak az egyéb egyházi alkalmak. Szerintük ezen az úton haladva lehetne elérni a belső megújulást.

A megújuló pedagógia legnagyobb hatású alakja kétségtelenül Karácsony Sándor volt. A protestáns sajtóban folytatott vitákat elemezve viszont kiderül, hogy több pedagógus is megfogalmazott hasonló nézeteket. Ezekre Szathmáry Lajos hódmezővásárhelyi gimnáziumi tanár tanulmányait hozhatjuk fel példának.

Összegzésül kínálkozik a "búvópatakok" nyomán követése: mi maradt meg ebből a diskurzusból a XX. század végére – XXI. század elejére a protestáns egyházak kollektív emlékezetében és gyakorlatában?

DR. CZEGLÉDI SÁNDOR, egyetemi adjunktus, KRE BTK Történettudományi Intézet

Végzettség: Pedagógia PhD

Elsődleges kutatási terület: XX. századi neveléstörténet, neveléelmélet, történelemtanítás szakmódszertana.

DR. CSORBA DÁVID: A GÁLYARABSÁG MINT A FELEKEZETI IDENTITÁS ŐSMETAFORÁJA

A magyarországi református gályarabok története majd negyedfélszáz esztendő távolából is kísért: a hazai Kárpát-medencei reformátusságnak a kezdetektől máig jelenlévő, a felekezeti identitásához tartozó eleméről van szó.

A 17-20. század közt alig telt el olyan évtized, amelyik korból nem maradt volna fenn valamilyen emlékezhelye ennek a történelmi eseménynek. Őrizték a hagyományt számos formában, kéziratokat a hazai kálvinista kollégiumok levéltárai, emléktárgyakat a lelkészek leszármazottai, a hithősök nevét s kiállítását az adott gyülekezetek Bajánsenyétől Nagykaposig.

Az előadás azokat a szempontokat veszi szemügyre, amelyek alapján ezt a hagyományréteget volumenében feltárni érdemes, s amelyekre a Generális Konvent felhatalmazása alapján törekedni is szükséges.

DR. CSORBA DÁVID, magyar nyelv- és irodalom szakos tanár, ógörög szakos bölcész (Debrecen), ref. teológus (Sárospatak), irodalomtörténész PhD (2005, Debrecen).

Kutatási területei: régi magyar (-1800) irodalom- és egyháztörténet, ezen belül református prédikációirodalom, könyvtörténet és eszmetörténet kérdései

DR. CSŰRÖS ANDRÁS: TILDY ZOLTÁN ÉS 1919

Tildy Zoltán Tanácsköztársaság alatti szerepével kapcsolatban rövid utalások, legendák élnek csupán. Az előadásból kiderül, hogy a későbbi miniszterelnök, köztársasági elnök pontosan milyen munkát végzett 1919-ben. Tildy Zoltán ún. Lelkészszakszervezetet hozott létre, mellyel kapcsolatos levelezéséből próbáljuk rekonstruálni, milyen szerepet szántak ennek a kétségtelenül furcsa szervezetnek. Ezen történeten keresztül a Tanácsköztársaság egyházpolitikáját is szemügyre vesszük. Tildy Zoltán családjilag is érintett volt az 1919-es eseményekben. Apósa, Gyenis Antal járási direktóriumi elnök volt.

DR. CSŰRÖS ANDRÁS, református lelkész (Gyömrői Református Egyházközség), egyháztörténész. Kutatási területei: jelenkori magyar egyháztörténet, Tanácsköztársaság időszaka.

ERDŐS KRISTÓF: „... A KERESZTYÉNSÉG NEM HALADÁS-ELLENES DOLOG, NEM A KAPITALIZMUS ÖTÖDIK HADOSZLOPA..” – A PASARÉTI REFORMÁTUS GYÜLEKEZET MINDENNAPJAI ÉS ÜNNEPEI A DIKTATÚRÁBAN (1948–1970)

Előadásomban egy olyan fővárosi református gyülekezet életét vizsgálom, amelynek vezető lelkipásztorát, dr. Joó Sándort már az 1950-es évek elején „reakciónak” nevezte egy egyházügyi jellemzés és az állambiztonsági szervek szinte élete végéig megfigyelték. Békességszerető személyiségéből fakadóan nyíltan nem konfrontálódott a hatalommal, gyülekezetével együtt mégis számos olyan tevékenységet végzett, amely az állami és egyházi szervek, illetve vezetők szemében ellenállásnak számított. Előadásomban azt kívánom vizsgálni, hogyan élte meg mindennapjait és ünnepeit a pasaréti gyülekezet az 1950-es, 1960-as években, eközben valóban fejtett-e ki ellenállást, illetve követte-e Ravasz László útmutatását arra az esetre, ha a „közhatalom gátolná” a megújult egyház felépítését.

ERDŐS KRISTÓF

Végzettség: történelem szakos bölcész és tanár (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

Aktuális pozíció: tudományos kutató (Nemzeti Emlékezet Bizottsága)

Elsődleges kutatási terület: a magyar emigráció története (1945–1956), az 1956-os forradalmat követő megtorlás története, a Magyarországi Református Egyház története (1945–1989)

DR. GALO VILMOS: REFORMÁTUS ÉBREDÉSI MOZGALMAK SZLOVÁKIÁBAN ÉS KÁRPÁTALJÁN 1918–1948 KÖZÖTT

Előadásomban az 1918 és 1948 közötti szlovákiai és kárpátaljai református ébredési/belmissziói mozgalmak vázlatos történetét mutatom be. Trianon előtt a felvidéki kegyes református híveket tömörítő körök döntően egy-egy nagyobb országos belmissziói irányzat vagy egyesület budapesti központjával álltak összeköttetésben. Csehszlovákia megalakulásával azonban az anyaországi területekkel megszakadtak a kapcsolatok, ami arra ösztönözte a kegyes híveket, hogy megteremtsék működésük saját egyesületi/mozgalmi kereteit. Ennek eredményeként jött létre az Új Reformáció Szövetség, majd annak megszűnése után a Béthel Egyesület, valamint utóbbi kárpátaljai kiágazásaként a Keleti Baráti Kör. Ezek az intézményes egyházzal szorosabb-lazább kapcsolatot ápoló belmissziói mozgalmak széleskörű evangelizáló és diakóniai tevékenységet folytattak a korszakban, mely által a harmincas-negyvenes években kibontakozó felvidéki és kárpátaljai református ébredés legfontosabb ösztönzőivé váltak.

DR. GALO VILMOS a ELTE BTK történelem szakán végzett 2004-ben, ugyanitt szerzett PhD fokozatot 2018-ban. Jelenleg a győri Jedlik Ányos Gépipari és Informatikai Szakgimnázium kollégiumi nevelőtanára és a gútai Nagyboldogasszony Egyházi Iskolaközpont óraadó történelemtanára. Elsődleges kutatási területe a felvidéki és kárpátaljai reformátusok 1918–1948 közötti története.

**DR. GÉRA ELEONÓRA: „KRISZTUS, KI VAGY NAP ÉS VILÁG” REFORMÁTUSOK KECSKEMÉTEN
A SZOVJET MEGSZÁLLÁS ALATT**

A Kovács Bálint lelkész vezetésével működő, gyülekezeti tagokból álló baráti kör, ha tehetné, a szovjet megszállás idején minden este összejött közösen imádkozni, hogy az 500. dicséret soraiból erőt meríthessen a következő nap megpróbáltatásainak leküzdésére. Dr. Merétey Sándor és dr. Matolcsy Károly orvosok, dr. Szabó József ügyvéd, Tóth László, a későbbi polgármester és társaik a harcok alatt a városban maradtak vagy a közeli tanyavilágban vártak a gyors visszatérés lehetőségére. Hitükből merítették a bátorságot, hogy magukat életveszélynek kiteve, az elsők között lássanak hozzá a romeltakarítás, a betegellátás és a polgári közigazgatás újjászervezésének. Az eseményeket Kovács Bálint későbbi visszaemlékezéseiből és Merétey Sándor, a „nagytszeteletű főorvos” naplószerű, szovjet hatóságok elől rejtegetett leveleiből követhetjük nyomon. „[...] hogy itt maradok munkahelyemen, s végsőkéig teljesítem kötelességemet, nem egyéni, de közérdek, az orvosi kötelesség, becsület vezet. Tudtam és most is tudom, azzal a kockázattal jár, s az élettel is leszámoltam. Lelkileg is készültem erre, s készülök is állandóan.” – írta a feleségének 1944 novemberének elején a főorvos. A családtagok számára készült, személyes hangvételű levelek a háború szörnyűségein és a civil betegellátás megszervezésének nehézségein túl közösségi összefogásról, emberségről, hitről beszélnek.

DR. GÉRA ELEONÓRA, habil. egyetemi docens

Munkahelye: ELTE BTK Történeti Intézet (Művelődéstörténeti Tanszék)

Kutatási területei: protestáns egyháztörténet, nőtörténet, újkori életmód- és mentalitástörténet

DR. HAJAGOS CSABA: „TEBENED BÍZTUNK ELEITŐL FOGVA...” – FRONTHARCOK, HADIFOGSÁG, KÉNYSZERMUNKA. A KECSKEMÉTI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG TRAGÉDIÁJA 1945-BEN

Kecskemét városa esetében az elmúlt hetvenhárom év alatt – Kovács Bálint lelkész visszaemlékezésén túl – szint szóba sem kerültek az egyes egyházközsegeket ért háborús károk mértékei, a hadifogságba esett családfők és családjuk tragédiája, nem beszélve a malenkij robotra elhurcoltak sorsáról.

2016-ban hiánypótló kutatás eredményeként bebizonyosodott, hogy Kecskemét városából, és annak közvetlen tanyavilágából 433 főt vittek el kényszermunkára a Szovjetunió egyes területére, amely kegyetlen folyamatnak több jeles református vallású személy, tisztviselő is áldozatul esett, akiknek családjai (Dunszt, Irányi, Osváth) megőrizték az utókor számára a hadifogság szörnyűségeit, a honi gyűjtőtáborok kegyetlen körülményeit bemutató dokumentumokat

Ám nemcsak Kecskemétről, hanem az ország egyéb más helyszíneiről is vittek el kecskeméti illetőségű, református tisztségviselőket, hiszen a városból a kiürítési parancs következtében sokan az ország nyugati régióiba menekültek.

Az előadás az említett személyek sorsán túl kitér a Kecskeméti Református Egyházközség ingó- és ingatlanvagyonában keletkezett károk részletes bemutatására is.

DR. HAJAGOS CSABA: 2011-ben végeztem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán, Piliscsabán, történelem-esztétika-pedagógia szakon. A versenyszektorban tett közel két éves kitérőt követően a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárának levéltáros tudományos munkatársaként dolgoztam 2014-ig. Eközben tanulmányokat folytattam a Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Karán, Kulturális örökség tanulmányok MA szakon. Jelenleg a Kecskeméti Katona József Múzeum történelem-muzeológus, a Történeti-Néprajzi Gyűjtemény gyűjteményvezető munkatársaként dolgozom, emellett a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Vidéktörténeti Kutatócsoportjának megbízott tudományos kutatója vagyok, amelyhez szorosan kapcsolódva a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Oral History-projektjében vettem részt. Kutatási területem az 1945 és 1990 közötti kommunista diktatúra és szocialista kor társadalom és politikatörténete, a magyar vidék szovjetizálásának körülményei a túlélők és az írott források tükrében.

DR. HEGYI ÁDÁM: MILYEN SZEREPET JÁTSZOTTAK AZ INVENTÁRIUMOK A KULTURÁLIS EMLÉKEZET ALAKÍTÁSÁBAN AZ ÍRÁSBELISÉG ALACSONY FOKÁN ÁLLÓ REFORMÁTUSOK KÖZÖTT A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN A 18. SZÁZADBAN?

A Magyar Királyságban a 18. században a protestánsok nehéz helyzetben éltek, mert az államvallás a katolikus volt. Az uralkodók különböző jogi eszközök alkalmazásával lépésről-lépésre szorították vissza a református és az evangélikus egyházakat. Ilyen eszköz volt az, amikor a protestánsok szabad vallásgyakorlatát arra hivatkozva szüntették meg, hogy egy-egy vitatott településen nem tudták igazolni a református vagy az evangélikus egyházközség 16-17. századi létrejöttét. Ennek a folyamatnak a protestánsok igyekeztek ellenállni, viszont az ország különböző részein jelentős kulturális különbség volt az egyes egyházmegyék között. A nyugati és északi régiókban a 17. századtól kezdve erős írásbeliség létezett, amelynek segítségével az egyházi vezetők igazolni tudták létezésüket és kialakulásukat. A délkeleti területeken viszont a gyülekezeti írásbeliség csak a 18. század közepén jelent meg, a kulturális emlékezet a szóbeliségen alapult. A gyenge írásbeliség ellenére voltak olyan próbálkozások, amelyek írásos dokumentumokkal igyekeztek bizonyítani a protestánsok igazát. Ezek jelentős része inventárium volt, mert az ilyen összeírásokban olyan tárgyi emlékeket is feltüntettek (harang, kehely, terítő), amelyek a 17. században készültek.

Az előadásban azt fogjuk vizsgálni, hogy a Magyar Királyság délkeleti részén élő reformátusok, milyen inventáriumokat állítottak össze a 18. század során, és ezeket hogyan tudták a kulturális emlékezet szolgálatába állítani. A vizsgált terület azért is különösen érdekes, mert nemcsak magyar nyelvű gyülekezetek, hanem a Német-Római Birodalomból kivándorolt német reformátusok is éltek ott.

DR. HEGYI ÁDÁM ALEX

Végzettségei: 2011 PhD Irodalomtudomány (Eötvös Loránd Tudományegyetem); 2001 európai politika szakképzés (Szegedi Tudományegyetem); 2000 történelem szakos középiskolai tanár (Szegedi Tudományegyetem); 2000 könyvtári informatikus (Szegedi Tudományegyetem)

Kutatási területei: Kora újkori egyetemi kiadványok története. A Békési Református Egyházmegye művelődéstörténete a 18. században. Református olvasmányműveltség a 18. században: könyvkötő lelkészek, a könyvlopás története, egyetemi diákok olvasmányélményei, vallásellenes és vallásvédő olvasmányok elterjedése Magyarországon. Svájci-magyar kulturális kapcsolatok a 18. században.

ISÓ GERGELY: KARDOS JÁNOS SZEREPE AZ ORDASS-PERBEN

Ordass Lajos evangélikus püspököt 70 éve, 1948. szeptember 8-án tartóztatták le, hogy aztán valutaüzerkedés koholt vádjával alig egy hónappal később kétévi fegyházbüntetésre ítéljék. Ezáltal sikerült a kommunisták agresszív egyházpolitikai törekvéseit leginkább akadályozó evangélikus egyházi vezetőt eltávolítani az egyház behódoltatásának útjából. Mint oly sokaknak, akiknek a likvidálása mellett döntött a kiépülő szocialista diktatúra, Ordass püspök jogi védelmét is Kardos János látta el a per során.

A régi református papi családból származó Kardos hallatlan bátorságról tett tanúbizonyságot azzal, hogy nem volt hajlandó tudomásul venni a per koncepciózusságát és az előre könyvelhető ítéletet, hanem (ügyvédi) hivatástudattal – dacolva a politikai akarattal – kíméletlenül rávilágított a vád alaptalanságára és az eljárás során elkövetett törvényteleniségek sorára.

Előadásom távolról sem lesz képes rámutatni Kardos János hősi ügyvédi pályafutásának jelentőségére. De mindenképp megpedzi a kérdést: vajon egy nem a diktatúra szája íze szerint védő ügyvéd lelkiismeretessége lehetett-e hatással a rendszer likvidálási mechanizmusára? Volt-e lehetősége az elítélendő számára enyhébb büntetést kieszközölnie? Mindehhez pedig egyetlen – de az egyik legfontosabb – perében, az Ordass püspök elleni perben vitt szerepét vizsgáljuk meg.

ISÓ GERGELY: történész, levéltáros, doktorandusz (ELTE), a Mika Sándor Egyesület tagja; kutatási területe a XX. századi evangélikus egyháztörténet, szűkebben Ordass Lajos evangélikus püspök élete és kapcsolatrendszere.

DR. JÁNOSI CSONGOR: LELKÉSZI ÉLETPÁLYA ERDÉLYBEN A KOMMUNISTA RENDSZERBEN – FÜLÖP G. DÉNES (1931-2005)

A gegesi, hármásfalui, szászrégeni, majd marosvásárhelyi református lelkészként működő Fülöp G. Dénes élettörténete a 20. századi erdélyi magyar röögös kisebbségi út klasszikus példája. Az 1956-os magyarországi forradalmi eseményekkel szimpatizáló egykori kolozsvári teológusdiák, a börtönbüntetést követően, az akkori körülmények között példamutatóan felvállalta a lelkészi szolgálat terheit. Működése betekintést nyújt az erdélyi lelkész mindennapjaiba, és érthetővé teszi a közösségszervezés akkori lehetőségei mellett, a hívek előtti kulturális szerepvállalás és felvilágosító munka identitásmegőrző szerepét is.

A Securitate Irrattárát Vizsgáló Országos Bizottság Levéltárában róla őrzött megfigyelési-adatgyűjtő dossziék tanúsítják a szolgálattal járó plusz tehertételt, a „nacionalista-irredentista” tevékenységgel gyanúsított lelkész változó intenzitású állambiztonsági megfigyelését, mely az informátori hálózat, az operatív technika, a külső utcai figyelőztetés és a postai levelek elfogásával kezdetben csupán a pozitív befolyásolásra törekedett, majd a nyolcvanas évek második felétől az elszigetelését, lejárátását, és elmozdítását tűzte ki célul.

DR. JÁNOSI CSONGOR a Bukaresti Egyetem Kutatóintézetének munkatársa, az MTA BTK Történettudományi Intézet egykori posztdoktor kutatója. Teológiai doktori fokozatát a „Babeş-Bolyai” Tudományegyetem Református Tanárképző Karán szerezte. Társszerzője A református egyház Romániában a kommunista rendszer első felében. Tanulmányok és dokumentumok (L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2011) című kötetnek. Ezen túlmenően több mint 30 tanulmányt közölt különböző szakfolyóiratokban és kötetekben, Romániában és határon túl. Kutatási területe a kollektivizálás, az erdélyi koncepciók perek 1956-1966 között, az 1950-es és 1960-as évek egyháztörténete, a Romániai Református Egyház, a román–magyar belügyi és állambiztonsági kapcsolatok 1945-1989 között, az erdélyi magyar arisztokrácia, illetve az erdélyi magyar kulturális disszidencia a kommunista rendszerben.

DR. KARVANSKY MÓNKA: AZ '56-OS MAGYAR MENEKÜLTEK KÖZÖTT VÉGZETT REFORMÁTUS EGYHÁZI SZOLGÁLATOK AUSZTRIÁBAN 1956-1958 KÖZÖTT

Az egyháztörténeti előadás az '56-os magyar menekültek közötti református egyházi szolgálatok ismertetését tűzte ki célul.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után közel kétszázezren hagyták el menekültként Magyarországot és lépték át Ausztria határát. Az előadás a korabeli magyar és német nyelvű dokumentumokon, jegyzőkönyveken, cikkeken, képeken keresztül mutatja be a magyar menekültek között végzett egyházi szolgálatokat. A felhasznált dokumentáció kb. 90%-a eddig még nem ismert és publikált anyagot dolgoz fel. A téma felöleli az '56-os menekültek egyházi fogadását és a segítségnyújtást, beszámol a magyar református menekültlelkészek szolgálatairól, a svájci HEKS szociális munkásának jelentéseiből képet ad a menekültszolgálatokról, a hollandiai Szigorú Református Egyház jelentős támogatásáról, valamint a menekülteknek szervezett első református egyházi napról Felsőőrött.

A fent nevezett témában az előadás képet ad az '56-os menekültek helyzetéről, az egyház segítő szándékáról, a megszervezett egyházi magyar református szolgálatokról, a menekültek nehézségeiről, problémáiról, melynek megoldásában az egyházon keresztül a menekültlelkészek és a külföldi egyházi szolgálattelvők is segítettek őket.

A megjelölt téma további kutatása a magyar egyháztörténet szempontjából is fontos és jelentős, melynek minél részletesebb feltárása folyamatban van.

DR. KARVANSKY MÓNKA (1979.02.01. Révkomárom, Szlovákia)

Végzettség: Mag. és PhD - Selye János Egyetem Ref. Teol. Kar.

Aktuális pozíció: Ausztriai Magyar Református Lelkigondozó Szolgálat lelkipásztora, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház missziós lelkésze, a Nyugat-Európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségének társelnöke

Elsődleges kutatási terület: Nyugat-európai/ausztriai diaszpóra protestáns egyháztörténeti háttér feltárása, a szórványgondozás és missziós gyakorlati teológiai vetületei

DR. KESERÜ KATALIN: FÜLEP LAJOS TEÓRIÁJA ÉS A 20. SZÁZADI MAGYAR REFORMÁTUS TEMPLOMOK

Fülep Lajos művészetfilozófus (és ref. lelkész) elméletében megkülönböztetett helyet foglal el négy 1917-ben, a reformáció 400. évfordulójakor írt dolgozata a reformáció és a művészet, építészet kapcsolatáról.

Az előadás tágabb körben: Fülepnek a modernségről és a vallásos művészetéről szóló tanulmányai között mutatja be a dolgozatokat, összevetve a kortárs református templomépítészettel. A modernitás és a reformáció összefüggése mellett kiemelten foglalkozik Medgyaszay István építész két világháború közt tervezett templomaival (például: kelenföldi ref. templom) és a korszak magyar történelmének felismerhető építészeti következményeivel.

DR. KESERÜ KATALIN, az ELTE Művészettörténeti Intézet és a KRE Művészettörténeti Tanszék professor emeritusa, Széchenyi-díjas, az MMA tagja.

Pécsett született 1946-ban, 1972-ben végzett az ELTÉ-n latin-magyar-művészettörténet szakokon. Szakdolgozata Rippl-Rónai József recepciójáról készült, bölcsészdoktorátusa (1975) Körösfői-Kriesch Aladár képző- és iparművészetének monografikus feldolgozása volt. (PhD-vé minősítve 1995-ben, kiegészítve az anyagot a gödöllői művésztelep több tagjának monografikus és a művésztelep nemzetközi kapcsolatainak feldolgozásával.)

Kutatási témája a 19-20. század építésze, képző- és iparművésze, a modern és a kortárs művészet. Kutatási témavezető az ELTÉ-n az 1990-es években: az 1980-as évek magyar művészete (OTKA), a századforduló közép-európai művészete (CEEPUS, 3 ciklusban).

Az 1990-es években a művészetkritikusok nemzetközi szervezetének (AICA) elnökségi és 1972 óta több hazai és nemzetközi tudományos társaság tagja.

Rövid ideig a Múcsarnok, majd 2000-2006 között az Ernst Múzeum igazgatója. 60 kiállítást rendezett történeti és kortársi témákról, és 14 konferenciát szervezett; számos előadást tartott itthon és külföldön, publikációi könyvek (25), tanulmányok, cikkek (mintegy 250).

DR. KOLUMBÁN VILMOS: TANÍTÓI FIZETÉSEK AZ ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZBAN

Az Erdélyi Református Egyházban a lelkészi és a tanítói fizetések megállapítása a 16. századi református zsinatokon történt meg. A református egyháztörténeti hagyomány úgy tartja, hogy a tanítói fizetések a lelkészi fizetésnek fele volt, a vizitációs jegyzőkönyvek vizsgálata alapján viszont kiderült, hogy a javadalmazás korántsem volt egységes. Ezt elsősorban a helyi, regionális sajátosságok befolyásolták, mint ahogyan a nemesi és főnemesi udvarházaktól kapott juttatás is igen eltérő képet mutat. Az előadásban a tanítók fizetését vizsgálom, összehasonlítva a különböző erdélyi egyházmegyék 17–18. századi gyakorlatát.

DR. KOLUMBÁN VILMOS JÓZSEF a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet egyháztörténeti professzora. Kutatási területe: az erdélyi református egyház teológia-, liturgia-, iskola- és intézménytörténete.

DR. KOMLÓSI PÉTER: “HOL KÉPZIK A REFORMÁTUS LELKÉSZT?” – LELKÉSZKÉPZÉS ÉS EGYETEMI OKTATÁS A REFORMÁCIÓ KORÁBAN.

A 16. századi protestáns reformáció gyökeresen változtatta meg a középkori egyház papi tisztségértelmezését: kiemelte a sákramentumként értelmezett papszentelés által átruházott püspöki-papi tisztség hierarchikus rendszeréből. A középkori egyház papságának egyik gyenge pontja a képzetlenségében állt. Az ún. alsópapság, elszegényedett, hivatása mellett megélhetéséért más foglalkozást is űzött, s nem utolsó sorban teológiai képzettsége is hiányos volt. Továbbá az újonnan szerveződő protestáns egyházak szerte Európában lelkészhiánnyal küzdöttek. Ezért a 16. században a lelkészképzés az egyházi élet egyik kulcskérdésévé vált. A reformátorok ezt a helyzetet kívánták részben orvosolni, új teológiai fakultások, kollégiumok, akadémiák szervezésével. A 16. század elején mintegy 50 egyetem működött Európa szerte, amelyhez a következő évtizedekben 43 újalapítású egyetem, akadémia csatlakozott. A lelkészek képzését a reformáció egyházai azonban nem hagyták kizárólag az egyetemek kezében, bár egy-egy lelkészi állás elfoglalásának legtöbb esetben feltétele volt az egyetemi végzettség, az egyház, ezen belül a lelkészi fraternitások (lelkészkörök – egyházmegye kezdemények) gondoskodtak a lelkészjelölt vizsgálatáról. Skóciában, Angliában, Hollandiában, Svájcban, Németországban bevett gyakorlattá vált a lelkészkörök heti rendszerességű találkozója (prophezei, coetus, colloquy, exercis).

Az előadás a 16. századi skót protestáns egyház gyakorlatán keresztül mutatja be az egyetem és az egyházszerkezet lelkészképzésben játszott szerepét.

DR. KOMLÓSI PÉTER, református lelkész, tanulmányait Budapesten (KRE HTK, 1997.), az Egyesült Államokban (Princeton, NJ, ThM 1999.) és Skóciában (Edinburgh-i Egyetem, PhD 2013.) végezte. Jelenleg gyülekezeti lelkész Siklóson.

DR. KOVÁCS ÁRON: KÜLMISSZIÓ ÉS EGYHÁZI SZAMIZDAT A KOMMUNISTA DIKTATÚRA IDŐSZAKÁBAN

Az 1945-öt követő időszak az egyház szolgálatának többi tevékenységéhez hasonlóan nem kímélte a missziói munkát sem. 1946-tól fokozatosan lehetetlenültek el a legfontosabb egyesületek, szervezetek, vált egyre nehezebbé a külföldi kapcsolattartás. Ezt a folyamatot 1952-ben a Missziói szabályrendelet tetőzte be, mely a szolgálatokat a szószéki igehirdetésre korlátozta.

A fent említett folyamatoknak lett áldozata az 1949-ben felszámolt Magyar Református Külmissziói Szövetség is, melynek megszűntével a külmissziói kapcsolattartás és tájékoztatás gazdátlan területté vált. Előadásom célja annak a vizsgálata, miként szerveződött újra és működött a külmisszió – immár illegálisan – a Rákosi- és Kádár-rendszerben.

DR. KOVÁCS ÁRON, kéziratár, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei

DR. KOVÁCS I. GÁBOR: FELEKEZETI-MŰVELŐDÉSI ALAKZATOK ÉS A MAGYAR POLGÁRI KORSZAK 1848-1944 REFORMÁTUS TUDÁSELITJE

Előadásom alapvetően azt az intellektuális folyamatot mutatja be, ahogyan a magyarországi polgári kori (1848-1944) tudáselit – egyetemi tanárok, akadémikusok – származásával több generációs mélységben foglalkozva arra a következtetésre jutottam, hogy ennek az utánpótlási folyamatnak, mobilitásnak legfontosabb rendezőelve a felekezeti-művelődési alakzat fogalma. A következő feladatom az volt, hogy megtaláljam a felekezeti-művelődési alakzat fogalmának történetileg – szociológiailag helyes értelmezését.

Itt kiindulásként a református felekezeti-művelődési alakzatot először a tanultak rendjével azonosítottam. Az 1944-ig kinevezett egyetemi professzorok, akadémikusok vallási kerettségű s felekezeti tagolt társadalmi térben születtek és éltek. Családjaik előző generációi évszázadokon keresztül a változó intenzitású, de szinte megszakítatlan felekezeti konfesszionalizációk erőterében kapcsolódtak egymáshoz. A rivalizáló konfesszionalizációk ezekben a századokban – más tényezők hatásaival kombinálódva – sajátos felekezeti kultúrákat alakítottak ki, amelyek összefűzték az egyes felekezeti népeket. A hittani azonosság, a közös egyházi kultúra, a formálódó tradíciók, a közvetített minták és normák, a közösségi fegyelmezés a bölcsőtől a koporsóig alakította a felekezethez tartozók életvezetését, mentalitását. A felekezeti kultúra identitásképző, integráló és közösségformáló, a mindennapi életet strukturáló tényező volt. Ezekkel a koraujkortól kifejlődő felekezeti kultúrákkal kapcsolatban még sok a kutatási feladat, de azt megállapíthatjuk, hogy a magyar társadalomtörténet vallási kerettségű évszázadaiban a felekezetek minden tagja részese volt valamilyen módon és valamilyen mértékben felekezeti kultúrájának. Mindezek alapján pontosíthatjuk felekezeti-művelődési alakzat fogalmunkat, oly módon, hogy az egyes felekezeti-művelődési alakzatokat nem csupán a tanultak rétege, hanem egész konfesszionált/felekezeti népeket alkották. Ezekben a felekezeti alakzatokon belül kell megtalálni azokat a kisebb-nagyobb tanult és nem tanult csoportokat, társadalmi entitásokat, amelyek akár több nemzedék távolából hozzájárultak a polgári kori egyetemi tanárok utánpótlásához. Azonosítani kell, hogy a történeti idő mélységében milyen rendi státusok, különleges jogállások, autonómiák, etnokulturális és regionális jellemzők, sajátos miliók, kulturális mintázatok hogyan kapcsolódtak össze, hogyan formázták meg azokat a történeti-szociológiai csoportokat, amelyeknek mobilitási energiái jelentősebb szerepet játszottak a polgári kori tudáselit rekrutálásában. Elemezni kell, hogy az egyes csoportoknál milyen kontextusoktól, történeti helyzetektől függött a tanultak rendjébe való belépés ritmusa, s milyen motivációk mozgathatták az ilyen törekvéseket.

Reményeink szerint az eredmények nem csak a tudáselit származási hátterével kapcsolatos ismereteinket bővítik majd, hanem összességükben az egyes felekezeti-művelődési alakzatok történeti-szociológiai karakterének a pontosabb átfogó megrajzolását is segítik.

DR. KOVÁCS ISTVÁN GÁBOR, tanszékvezető egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem TáTK Történeti Szociológia Tanszék. Kutatási terület: az újkori magyar társadalom- és művelődéstörténet, különös tekintettel a tudáselit kutatására.

DR. KOVÁCS KÁLMÁN ÁRPÁD: JÓL ÉRTJÜK-E AZ ELŐZŐ SZÁZADFORDULÓS REFORMÁTUS ÖNTUDATJELZŐKET?

A magyar reformátusság százhusz esztendővel ezelőtt elsősorban evilági küldetésstudattal rendelkezett. „Politikai” jellegű volt, tehát szervesen, saját értékei mentén igyekezett beilleszkedni a magyar közjogi rendszerbe, és megpróbálta megtalálni azt az ideális egyházalkotmányosságot, mely nem maga alá temeti, hanem kibontja, érvényesíti benső erőit. Elsődleges „magyar vallás”-nak tartotta magát. Ez a túlnyomó magyar anyanyelvűségen túl büszke volt dicső múltjára a nyelv, az alkotmányosság és a nemzeti lét megtartásában, mely örökség garancia a nemzet szolgálatában álló közösségi moralitás igazi képviselőjére. Magát a római vallási létforma elsődleges gátjának tartotta. Úgy vélte, a türelmetlen és nemzetietlen ultramontánizmus évszázados üldözésében őrlődött fel, azonban kénytelen volt szembesülni azzal is, hogy éppen szabadsága beköszöntével kezdődött jelene kisszerűsége is. Dicső múltjához és a világprotestantizmus virágzásához képest mégis csak magát tartotta a magyar jövő zálogának. Öntudatát gyakran jelszószerű képződményekbe sűrítette, melyek refrénszerűen jönnek elő a korabeli protestáns sajtó hasábjain. Az előadás fogalomtörténeti eszköztárral vizsgálja a „liberális/liberalizmus”, a „[református] intézmény[in]k”, a „pietista/pietizmus”, az „evangelizáció”, valamint a „népegyház” konstrukcióit. Úgy vélnék, mai tudásunk és képzeletünk birtokában meglehetősen biztonságosan helyeznénk el őket az immanencia-transzcendencia tengely, pozitív-negatív tartomány koordináta-rendszerében.

Dr. Kovács Kálmán Árpád: Történelemtudomány doktora (PhD), a VERITAS Történetkutató Intézet Dualizmus Kori Kutatócsoportjának tudományos munkatársa. Kutatási területe az újabb kori (1711 utáni) magyarországi egyházpolitikai rendszerek története, valamint az ember-környezet viszony kultúrtörténete.

DR. LITERÁTY ZOLTÁN: RAVASZ LÁSZLÓ, A „MÉDIAZSENI”

A technika, s vele együtt a technikai médiumok is (nyomtatott jelek, sugárzott jelek, digitális jelek) évszázadok óta lépésről-lépésre folyamatosan fejlődnek, ezért az egyháznak időről-időre állást kell foglalnia az információáramlás módoszataival kapcsolatban, azaz a technikai médiumok megjelenése mindig válaszra készíti az egyházi kommunikátorokat. Ilyen technikai előrelépés történt a 20. század első felében is (bakelit, rádió, film elterjedése), amit a Magyar Református Egyház püspöke, Ravasz László saját korának „médiazseni”-jeként, egyházi vezetőként szinte elsőként ragadott meg mint az evangéliumterjesztés eszközt. Ravasz László sokrétű népszerűsége nem csupán számos értékes könyvének köszönhető, hanem a korabeli média tudatos használatának is. Az előadás arra tesz kísérletet, hogy a 30-as évek teológiai/kommunikációs folyamatait a megjelenő médiára adott reakció szempontjából bemutassa.

DR. LITERÁTY ZOLTÁN (Phd), nő, négy gyermekes családapa, református lelkész, egyetemi adjunktus (KRE HTK), a homiletika régi és új önértelmezéseinek, valamint a kontextualizált egyházi kommunikáció lelkes kutatója.

DR. LUKÁCS OLGA: AZ ERDÉLYI REFORMÁTUS ISKOLÁK HELYZETE AZ 1918-AS "BERENDEZKEDÉST" KÖVETŐEN

Az első világháborút követően új korszak kezdődött az erdélyi református egyház és iskola történetében. Az 1920. évi trianoni békeszerződés értelmében mind Erdélyt, mind a Partiumot Romániához csatolták. Az Erdélyi Református Egyházkerület mellett megalakult a Királyhágómelléki Református Egyházkerület 183 egyházközséggel és nagyváradai székhellyel. Sulyok István nagyváradai püspök és Nagy Károly kolozsvári püspök kemény harcot vívott az asszimiláló és diszkriminatív román politika ellen. A legfájdalmasabb csapás az volt, hogy a nacionalista román állam jogtalanul kisajátította a magyar történelmi egyházak ingatlanait, és megszüntette a felekezeti oktatás fejlett szervezetét. Románia egyáltalán nem tartotta tiszteletben – a békeszerződés s más dokumentumok értelmében – a kisebbségekkel szemben fennálló kötelezettségeit.

A kormány 1923-ban az országot „román nemzetállammá” nyilvánította, és a kisebbségek jogai csak ígérek maradtak.

A magyar nyelvű oktatás az első világháborút követően a felekezeti iskolákba szorult vissza. Minden támogatás megvonása ellenére- statisztikai adatok szerint,- az 1930-31-es tanévben 483 református, 297 katolikus, 36 unitárius és 6 evangélikus elemi iskolát tartottak fenn minden államsegély nélkül. Ez azt eredményezte, hogy mivel a magyar nyelvű oktatási intézmények többsége egyházi kezekben volt, megnőtt a felekezetek szerepe a kisebbségi életben.

DR. LUKÁCS OLGA, (sz. 1966. Szilágylompéren) református lelkész-történész, 2004 PhD történelemből, 2016 PhD teológiából. Egyetemi docens a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Karán. Fontosabb kutatási területe: Erdélyi iskola-és művelődéstörténet; eleketközi kapcsolatok a 16-19 században; 19-ik századi erdélyi református egyháztörténelem.

DR. MAGYAR BALÁZS: „TETSZETT AZ ISTENNEK, HOGY FELFEDJE A BŰNT...” A PARÁZNÁLKODÁS ÉS HÁZASSÁGTÖRÉS SZANKCIONÁLÁSÁNAK TEOLÓGIAI ÉS JOGI ASPEKTUSAI GENFBEN ÉS A KORAI MAGYAR REFORMÁCIÓBAN

Sajnálatos, de ma már egy olyan világban élünk, amikor az emberek keresik az alkalmát annak, hogy megbotránkozhatnak. Nem kivétel ez alól az Egyház és a gyülekezeti tagok élete sem, hiszen a világ minden alkalmat megragad arra, hogy Jézus Egyházát bomlassza. Napjaink társadalmi feszültségektől teljes környezetében az erősödő emancipációs és liberális folyamatok közepette egyre aggasztóbb mértékben esik áldozatul a házasság, a család és a korábbi generációkhoz való kapcsolat a tévesen értelmezett szabadság, illetve szabadosság törekvéseinek.

Saját korában Luther Márton, majd Kálvin János is hasonló felismerésekre jutott. Ropant gazdag írott hagyatékuk vizsgálatából, ugyanis kirajzolódik, hogy elgondolásaik szerint a világ, mintha a feje tetejére állt volna, hiszen Krisztust megtagadva látták és érezték mindenütt. Ugyanakkor sokan a paráználkodás, házasságtörés romlottságába estek, mások pedig alkoholizmusban és tobzódásban tagadták meg önmagukat. Bizonyára ennek köszönhető, hogy pl. Kálvin szerint a keresztyén gyülekezeteknek, és személy szerint minden hívő életének valamiféle „világító lámpásként kellene ragyognia”, hogy a helyes, Istennek tetsző példamutatásuk „fényt adjon azoknak, akik még távol vannak az Evangéliumtól”. S bár kétségtelen, hogy a reformátorok nem írtak saját, rendszerbe foglalt valláspedagógiát, írott hagyatékuk mélyreható vizsgálata, azonban egyre határozottabb vonásokkal rajzolja elénk vallásos-társadalmi nevelésük rendszerét, amelynek egyik legfontosabb alapvetése volt, hogy az emberekből – a keresztyén tanítás és egyházfegyelem segítségével – „Isten-népet” neveljenek. Legfőbb üzenetük, amely újra és újra legyőzi a századok távolságát, hogy: a hitvalló élet nem más, mint az élet istentiszteletének gyakorlati megvalósítása. Kétségtelen ugyan, hogy pl. hazánkban a házasságkötések száma 2010 óta folyamatos, lassú növekedést mutat (2014-ben 38.700), a többségében megcsalás, félrelépés, hűtlenség következtében miatt bekövetkezett válások száma (2014-ben 19.500) továbbra is aggasztó méreteket ölt. Következésképp, a túlzott önszeretet, valamint az individuum korlátlan szabadságát preferáló korunkban, ezért egy olyan megbízható, ám újragondolt házassági és családi értékrendre van szükség, mely a tanítás, példamutatás és a lelkipozíció segítségével helyes utat kínál a házassági krízishelyzetek közepette.

Ebben kínál, ha nem is kész, de mindenképpen segítő, eligazító válaszokat a korai reformátorok házassági és családi közösségre vonatkozó teológiai és etikai életműve, melynek különleges recepcióját adhatják a hazai pl. debreceni magisztrátusi jegyzőkönyvek, melyek teológiai-etikai vizsgálata eddig még nem képezte a tudományos diszkusszió tárgyát.

DR. MAGYAR BALÁZS református vallásánár Debrecenben és Kampenben (Hollandia) folytatta egyetemi tanulmányait. Kálvin János életére és szociáletikájára vonatkozó kutatásait Kampenben (2008, 2009), Genfben (2009), a Grand Rapids-i (USA) H. Henry Meeter Center for Calvin Studies-ban (2010, 2014, 2017) és Varsóban (2012) végezte. PhD hallgatóként a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai és Egyházszociológiai tanszékén (2009–2012) szerzett abszolutóriumot. Kutatási témája: Kálvin János társadalmi nevelése. Doktori kutatásai mellett (2011–) jogi tanulmányokat folytat a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán.

DR. MIRÁK KATALIN: VAJTA VILMOS ÉS A REFORMÁTUS ATYAFIAK – EGY LEVELEZÉS KÖZÖS MORZSÁI

Vajta Vilmos (1918–1998) lelkész, teológia professzor a nyugati magyar evangélikus emigráció jeles személyisége volt. Irathagyatékának egy része 2014 őszén került Franciaországon, Svédországon, s végül Norvégián keresztül Magyarországra, az Evangélikus Országos Levéltárba.

Az 1961–1998 közötti levelezését tartalmazó hagyaték kor- és egyháztörténeti, de teológiai szempontból is figyelemreméltó gyűjtemény. A többségében magyar nyelvű levelek, képes-és levelezőlapok, fotók, újságcikkek, jegyzőkönyvek stb. mellett nagy számban található itt norvég, svéd, francia, német, angol, dán, holland nyelvű levelek is, jelezve Vajta rendkívül széles ismeretségi körét.

A kecskeméti születésű Vajta Vilmos élete nagyobbik részét külföldön élte le. 1948 tavaszán ösztöndíjas tanulmányai után nem tért haza Magyarországra. Az élethosszig tartó emigráció során élt és dolgozott Lundban, Genfben, Strasbourgban, majd nyugdíjas éveiben ismét Svédországba költözött, ahol 1998-ban elhunyt. A nemzetközi hírű professzor, a Lutheránus Világszövetség Tanulmányi Osztályának vezetője, majd strasbourgi Ökumenikus Kutatóintézetének igazgatója közel négy évtizedet felölelő „levelesládájában” akkurátus rendszerességgel gyűjtötte és őrizte a világ szinte minden tájáról érkező, illetve szerte küldött dokumentumokat.

Levelezőtársai közt több református (egyházi és nem egyházi) személy, kolléga, ismerős vagy „ismerős ismerőse” is akadt. A kiterjedt – magyarországi és külföldi – kört felölelő hagyaték egyik fő értéke, hogy a levélírók, köztük a reformátusok is Vajta Vilmosnak közvetlen hangon írnak, ám a személyes, családi jellegű vagy épp szakmai témák révén a korszak jellegzetes egyházi-egyházpolitikai háttere is kirajzolódik. Takaró Zoltán, Tőke László, Vietorisz Lajos, Vályi-Nagy Ervin, Benda Gyula, Balla Bálint, Cseri Gyula, Benda Kálmán és felesége, Albu Zoltán, Tánczos Dezső, vagy Vajta hajdani iskolatársai, a kecskeméti Tisza István ref. reálgimnázium 1940-ben érettségizett diákja, a református kollégium egykori lakói. Soraik az utókor számára nemcsak személyes portréjuk vonásait gazdagíthatják, de az 1945 utáni református és evangélikus egyháztörténet közös, érintkezési pontjait is megmutatják.

DR. MURÁDIN JÁNOS: HIT ÉS POLITIKA A VISSZACSATOLT ÉSZAK-ERDÉLYBEN. A REFORMÁTUS EGYHÁZ SÚLYA ÉS SZEREPE AZ ERDÉLYI PÁRTBAN 1940 ÉS 1944 KÖZÖTT

Előadásomban felvázolom és elemzem a második bécsi döntés utáni legfontosabb észak-erdélyi magyar politikai alakulat, az Erdélyi Párt viszonyát a helyi református egyházzal. Először bemutatom Észak-Erdély magyar politikai életbe való integrálásának folyamatát, majd röviden összefoglalom az Erdélyi Párt létrehozásának körülményeit, és kifejtem helyi tagozatainak megalakítását, illetve tevékenységét. Mindennek keretében kidomborítom az erdélyi református egyház súlyát és szerepét a párton belül az 1940 végi alapítástól az 1944-es megszűnésig. Arra törekszem, hogy rávilágítsak a református egyház vezető mivoltára a párton belül, különösen a helyi tagozatokban, a református értékrend megjelenésére az Erdélyi Párt ideológiájában és a református felekezethez tartozás politikai identitásformáló tényezőként való működésére Észak-Erdélyben. Végül a párt megszűnését vázolom fel és szellemi örökségét mutatom be.

Az Erdélyi Párt napjainkban Erdélyen kívül alig ismert. Az egyházakkal, s azon belül a református hitfelekezettel való kapcsolatára ez még inkább igaz. Észak-Erdély Romániához való visszacsatolása után, majd a kommunizmus évtizedeiben a korábbi „kicsi magyar világban” működő, etnikai jellegű pártot, s abban a „reakciós egyházak” szerepét kötelező felejtésre ítélték. A rendszerváltás után mindezt jórészt továbbra is homály fedte. Előadásommal ezen szeretnék változtatni. Kutatásaim az Erdélyi Párt témájában hamarosan önálló kötetben látnak napvilágot.

DR. MURÁDIN JÁNOS KRISTÓF egyetemi adjunktus, kari kancellár, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvári Kar, Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Tanszék. Elsődleges kutatási területe: Az Erdélyi Párt története 1940 és 1944 között

DR. NAGY KÁROLY: „A SZÍV TELJESSÉGÉBŐL SZÓL A SZÁJ” – „TIKKEK” ÉS „KACSINTÁSOK” A KULTURÁLIS ELLENÁLLÁS ÉRTELMEZÉSÉBEN.

A diktatúra időszakában a református közösségekben kibontakozó kulturális ellenállás kutatásának egyik legnagyobb problémája magának a kulturális ellenállás fogalmának a meghatározása. A téma tiszánineni területekre kiterjedő kutatására szerveződő kutatócsoportban a fogalom meghatározásában az állami – és egyházi – hatalomnak az egyházi élet korlátozására vonatkozó formális és informális intézkedéseit, illetve határozatait vettük kiindulási pontnak. Ezek szerint minden olyan tevékenység, ami az egyház legalapvetőbb keretein – vagyis a templomi alkalmakon és az ahhoz kapcsolódó tevékenységeken – túlmutatott, tiltott volt. Ebből következően minden ilyen tevékenység gyakorlatilag ellenállásnak minősül. A kérdés azonban ennél jóval bonyolultabb. Egyrészt azért, mert a hatalom formális és informális korlátozásainak érvényesülése a források alapján egyértelműen a helyi viszonyokon múlott, így ami az egyik esetben nyílt ellenállás, az a másik esetben nem az. Másfelől azért, mert az ellenállás bináris oppozíciójaként kezelhető kollaboráció fogalma is számos értelmezési problémát vet fel. Ha a lelkész engedelmessé a felettes hatóság formális utasításának a szószékről felolvassa a kollektivizálást támogató püspöki körlevelet akkor együttműködik a hatalommal – de ha a felolvasás során épp azokat a részeket hagyja ki, melyek a kollektív gazdaság felé bibliai érvekkel terelik az egyháztagokat, akkor gyakorlatilag ellenáll? A – Gilbert Ryle fogalmait kölcsönözve – tikkekből és kacsintásokból, illetve a tikkek és kacsintások utánczásából felépülő hajdani modus vivendi dokumentumainak kutatása nem csekély problémák elé állítja a kutatót. Az előadásban ezeknek a problémáknak a különböző vetületeiről esik szó.

DR. NAGY KÁROLY ZSOLT református lelkészcsaládban született 1973-ban. A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában érettségizett, majd fényképész szakmunkásvizsgát tett. Ezt követően előbb a Sárospataki Református Teológiai Akadémián református lelkészi, utóbb a Miskolci Egyetemen kulturális antropológus bölcsész diplomát, a Pécsi Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolája Kommunikációs doktori programjának keretében pedig doktori fokozatot szerzett. Jelenleg a MTA BTK Néprajztudományi Intézet tudományos munkatársa és a Sárospataki Református Teológiai Akadémia adjunktusa. Elsődleges kutatási területe a református felekezeti azonosságtudat változása a 20. században. Kutatásait 2014-2018 között a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával végezte. Jelenleg feleségével és három gyermekével Sárospatakon él.

DR. OLÁH RÓBERT: ÚJFALVI IMRE PERÉNEK VISSZHANGJA A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉNEK EGYHÁZTÖRTÉNET-ÍRÁSÁBAN

Újfalvi Imre (? – post 1616) egyházi és világi pere a 17. század elején zajlott, a maga nemében egyedülálló esemény már a kortárs írókat is reakcióra serkentette. Napjainkig több, mint harminc szerző foglalkozott több-kevesebb alaposással az ügyvel. Az előadásában arra keressük a választ, hogy milyen források alapján, hogyan értelmezték Újfalvi Imre perét a 20. század második felében. Hogyan vélekedtek Újfalvi peréről a rendszervált(oztat)ás előtti évtizedek egyháztörténészei? Hogyan vált a váradi lelkész-esperesből a marxista ideológia hatására osztályharcos szellemű forradalmár?

DR. OLÁH RÓBERT (1979)

Végzettség: PhD fokozat, Debreceni Egyetem (2016)

Aktuális pozíció: Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára (Debrecen), tudományos igazgatóhelyettes

Kutatási terület: Kora újkori művelődés- és irodalomtörténet, könyv-, könyvtár- és kiadástörténet, olvasástörténet, nyomdászattörténet, egyháztörténet és határterületeik.

DR. PAP FERENC: ÚRVACSORAI VITA AZ 1910-ES ÉVEKBEN

Korai ágendaszerzőink is többször szóvá tették református istentiszteleti életünk és gyakorlatunk sokféleségét, valamint óhajként fogalmazták meg a szertartási kérdésekben való egységet. Hosszú és göröngyös út vezetett az 1931-től hivatalosan bevezetett, egységesnek szánt magyarországi Istentiszteleti Rendtartásig, amit „Ravasz-ágendaként” szoktak emlegetni. Az agenda kidolgozásának munkálatai közben kirobbant egy a korabeli egyházi sajtóban is úrvacsorai vitának nevezett párbeszéd, amely elsősorban az úrvacsorához kapcsolódó bűnbánati/gyónó vagy az ún. úrvacsorai hitvalló kérdések kapcsán eszkalálódott, és megannyi egyéb kérdést felszínre hozott. A liturgiai bizottság, az egyházvezetés és a zsinat ülésein felszínre tört nézetkülönbségek erőteljes visszhangot keltettek az egyházi közéletben, valamint az egyházi sajtóban. A részletesen dokumentált úrvacsorai vita fontos kérdésekre világít rá, amelyek ma is tanulságosak és hasznosak, amikor istentiszteleti életünkről, gyakorlatunkról és az úrvacsora szertartásáról gondolkodunk. Előadásunkban elsősorban az úrvacsorai vita liturgiátörténeti, liturgiai jelentőségére koncentrálnak.

DR. PAP FERENC

Végzettség: református lelkész, PhD, Dr. habil.

Aktuális pozíció: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, egyetemi docens; Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar, intézetvezető

Elsődleges kutatási terület: kultusz- és liturgiátörténet

DR. PAPP ANETTE: AZ INTROITUS – A KEZDŐÉNEK JELENTŐSÉGE

A 6. századtól a mise emblematikus kezdőéneke az Introitus. Szövege szinte mindig a zsoltárkönyvből való, ritkábban az ünnephez vagy vasárnaphoz kötődő egyéb bibliai verset, vagy kivételes esetben költött szöveget szólaltat meg. A kezdőének szövege – mely az egész liturgia nyitánya – szorosan kapcsolódik az adott ünnep, ünnepkör gondolatához, s nem csak „ráhangolja” a közösséget a liturgiára, hanem össze is foglalja mindazt, amit ünnepelni készülünk. Nem véletlen, hogy a középkorban az egyes vasárnapokat az introitus kezdőszavával nevezték el.

A reformáció egyházai nem egységesek abban, hogy az introitust át kell-e örökíteni az új, reformált liturgiába. A honi reformáció nem követte sem a német, sem a genfi utat, hanem önálló, saját utat választott, s az introitus meghagyása mellett még egyéb lehetőségeket is keresett arra, hogy a kezdőének méltó nyitánya, s egyben összefoglalása is legyen az istentiszteletnek. Ezeket a lehetőségeket foglalja össze illetve mutatja be az előadás.

DR. PAPP ANETTE egyházzénész, a KRE HTK himnológiai tanszékének vezetője, az LFZE egyházzenei tanszékének munkatársa. Kutatási területe a magyar nyelvű gregorián, valamint a 16–17. századi protestáns gyülekezeti énekek története.

DR. PÜSÖK SAROLTA: XX. SZÁZADI MAGYAR REFORMÁTUS TEOLÓGIAI NÉZETEK A NŐKRŐL

Az ezredforduló identitásválsága az egyházat, a családot sem kíméli. A válságkezelésnek különféle szintjei között a legelső a református férfi és a református nő helyes önazonosságának a megtalálása. Az utóbbi vonatkozásában kiinduló pont lehet az a korszak, amikor a nők életében, családi és társadalmi viszonyaiban a legnagyobb változások indultak útjára. Az előadás ilyenként elsősorban a 20. század első felére tekint vissza, és ennek a korszaknak a magyar református teológiai, valláspedagógiai okfejtéseire, véleménynyilvánításaira összpontosít. A kommunizmus évei alatt a rendszer gondolat- és szólásszabadságot megnyirbáló természete folytán amúgy is kevés őszinte gondolat kerülhetett nyilvánosságra a fenti témakörben. Jelen előadásnak nem lehet célja a református nők egészséges önértelmezésének a kifejtése, de rámutat arra, hogy erre a kérdésre sürgősen megoldást kell találnia annak a közösségnek, amelynek fontos a család építése, az egyház krisztusi arculata és a nemzet megmaradása.

DR. PÜSÖK SAROLTA, egyetemi adjunktus (Babeş-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Kara, Kolozsvár), alapképzése: református lelkész, elsődleges kutatási területe: rendszeres teológia

DR. RIGÓ RÓBERT: VALLÁSGYAKORLÁS A KECSKEMÉTI REFORMÁTUSOK KÖRÉBEN A KOMMUNISTA DIKTATÚRA IDŐSZAKÁBAN

2018 nyarán a Nemzeti Emlékezet Bizottsága kezdeményezésére és támogatásával egy ötfős kutatócsoportot hoztunk létre, hogy feldolgozzuk a vallásgyakorlás mindennapjait a kecskeméti református hívek, az egyház és a hatalom vonatkozásában a második világháborútól a rendszerváltás időszakáig. Előadásomban bemutatom a kutatásunk módszereit, lehetséges forrásait és a fő kutatási kérdéseinket. Kitérek a Kecskeméti Református Egyházközség Levéltárának, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárának főbb forrástípusaira, a helyi sajtó forrásértékére, valamint a potenciális interjúalanyok számára, összetételére. Előadásom végén ismertetem az eddigi forrásgyűjtés eredményeit, fontosabb tapasztalatait.

DR. RIGÓ RÓBERT (1973) történész, szociológus, főiskolai docens a Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar Alapismereti és Szakmódszertani Tanszék, valamint a karon működő Hely- és Családtörténeti Kutatóműhely vezetője. Kutatási területe elsősorban Kecskemét és térsége 20. századi társadalomtörténete. Rigó Róbert a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és az MTA BTK Vidéktörténeti Kutatócsoportjának kutatója, köteteikben rendszeresen publikál, konferenciáikon előadásokat tart, a kecskeméti Forrás folyóirat több tematikus számát szerkesztette, a lap rendszeres szerzője.

DR. SOMOGYI ALFRÉD: A FELFÖLDI KÁNONOKRÓL

A reformáció 500. jubileumi évének köszönhetően, újra erősebb fénybe kerültek a XVI. századi történések. Minden református vidék kereste a maga gyökereit, vagy éppenséggel leporolta a múltját. Így volt ez Felvidéken is. A Dunántúltól Trianonban elcsatolt terület a XVI-XIX. században, a Dunántúl szerves része volt. Itteni sajátosságként tekinthető a reformáció századában a kitartó protestáns egység. A felekezeti elkülönülés csak 1592-ben, a Galántai zsinaton ment végbe. A mai Felvidék reformátusságának egyházszervezeti és egyáltalán kegyességi életét, erősen befolyásolta a XVI. században meghozott 4 kánon, amelyet Felföldi kánonokként szoktunk emlegetni. Tanulmányom ezeknek a törvénytáraknak, hitvallásoknak és rendszabályoknak a vizsgálatával foglalkozik, különösen arra összpontosítva, hogy melyek azok a szabályozott területei a református egyházi életnek, amelyekben máig ugyanolyan, vagy nagyon hasonló eljárást használ az egyházjogunk, mint amit reformátor eleink alapoztak az 1568-as kassai zsinaton elfogadott hitvallásban; az 1577. évi nagyváradi zsinat által megerősített: Az egyházfegyelemről, vagyis az egyházi kormányzatnak törvényes alakjáról című törvénycikkekben; az 1595-ből való Felső-magyarországi cikkekben és a XVI. század végéről való Borsod-Gömör-Kishonti cikkekben.

THDR. SOMOGYI ALFRÉD, PhD, apácaszakállasi református lelkipásztor, egyházjogász, egyháztörténész. A komáromi Selye János Egyetem Református Teológia Kara Történelmi Tudományok Tanszékének vezetője, a kar dékánhelyettese. A Pozsonyi Református Egyházmegye esperese. Kutatási területe: református jogtörténet és egyházjog-politika; a felvidéki reformátusság XX. századi története.

DR. SOÓS VIKTOR ATTILA: A PÁRTÁLLAM KAPCSOLATRENDSZERE A PRÁGAI KERESZTYÉN BÉKEKONFERENCIÁVAL – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÁLLAMI EGYHÁZÜGYI HIVATAL ÉS A KÜLÜGYMINISZTERIUM SZEREPÉRE

A kommunista diktatúra idején a Pártállam egyházakat felügyelő, ellenőrző szervei – Állami Egyházügyi Hivatal és Belügyminisztérium –, valamint az egyházpolitikát meghatározó Magyar Szocialista Munkáspárt igyekezett a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas években nemzetközi egyházi szervezetekbe magyar személyeket küldeni, részben, hogy pozíciók elnyerésével helyzetbe hozzák őket és ezzel segítsék a Kádári diktatúra nyugati elfogadtatását, részben azért, hogy onnan információkhoz jussanak és befolyásolják ezen szervezetek működését.

Előadásomban az MSZMP, az ÁEH és annak minden nemzetközi kapcsolatát segítő Külügyminisztérium kapcsolatát, működését, a Prágai Keresztyén Békekonferencia irányába tett lépéseit, oda küldött magyar egyházi személyek működését mutatom be, kitérve az állambiztonság szerepére is.

DR. SOÓS VIKTOR ATTILA történész, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága tagja. Kutatási területe a XX. századi egyháztörténet, a pártállam egyházakat ellenőrző, felügyelő intézményeinek, így az Állami Egyházügyi Hivatal működése, egyházak felett gyakorolt ellenőrzése, valamint a Külügyminisztérium szervezete, működése, személyi állománya.

DR. STARK TAMÁS: EGY REFORMÁTUS „MÁSKÉNT GONDOLKODÓ” – BALTAZÁR DEZSŐ PÜSPÖK

A két háború közötti Magyarország kereszténynek és nemzetinek nevezte magát. A két jelző azt volt hivatott érzékeltetni, hogy az ország felelős irányítói politikájukban a magyarság érdekeit és a szociális igazságosság keresztény elvét kívánják érvényesíteni, szem előtt tartani. A valóságban azonban a keresztény jelző gyakran a legkeresztényietlenebb magatartásokat álcázta, míg a nemzeti értékek védelmére utaló politizálás a liberális, szociális gondolatok üldözését jelentette.

Baltazár Dezső (1871-1936), a tiszántúli református egyházkerület püspöke (1911-1936) alighanem az egyetlen olyan egyházi vezető volt, aki lelkiismeretére hallgatva, tekintélyét, jó hírét és személyes biztonságát kockára téve nemcsak rámutatott a meghirdetett eszmék és a valóság között tátongó szakadéokra, hanem szembe ment szinte mindennel, amit a „keresztény kurzus” képviselt. Magyarország politikai berendezkedését a nyugati demokráciák mintájára kívánta átformálni.

Kiállt a liberális gazdasági és politikai elvek és a polgári szabadságjogok mellett. Véleményét nemcsak a nyilvánosság előtt, hanem a kormányzótól kezdve a minisztériumokig mindenhol hangoztatta. Az antiszemita közéletben nem csak az izraelita felekezetű állampolgárt fogadta el egyenrangúnak, hanem a zsidó vallást is a saját vallásával egyenértékűnek tekintette. Előadásom célja a püspök tevékenységének rövid bemutatása, különös tekintettel a zsidósághoz való kapcsolatára egy antiszemita korszakban.

DR. STARK TAMÁS az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos főmunkatársa. Kutatási területe: Kényszerű népességmozgás Közép-Kelet-Európában 1938 és 1955 között.

DR. SZABÓ ANDRÁS: EGYHÁZALAPÍTÓK. A MAGYAR REFORMÁTUS EGYHÁZ VEZETŐ EGYÉNISÉGEI A 16. SZÁZADBAN.

Egy olyan témáról szeretnék beszélni, amely régóta vitatott az egyháztörténészek között. Egy személyhez és egy központhoz (Debrecen) köthető-e a magyar református egyház szervezetének létrejötte, vagy több személyről és több központról kell-e beszélnünk. Az utóbbi évtizedek kutatásában egyre inkább az rajzolódik ki, hogy több személy és több központ volt: Tolna és Baranya, Abaúj és Zemplén, Debrecen és Erdély. Elsősorban a vezető személyiségekre koncentrálok, arra a külföldi egyetemeket (elsősorban Wittenberget) is megjárta rétegre, amelynek tagjai többségükben régi magyar írók is voltak. Hogy csak néhány nevet említsek: Szegedi Kis István, Kopácsi István, Thúri Farkas Pál, Szikszai Fabricius Balázs, Károlyi Gáspár, Melius Péter, Ceglédi György, Szegedi Gergely, Molnár Gergely, de nem lehet kihagyni azokat sem, akik később antitrinitáriusok lettek: Dávid Ferenc és Egri Lukács. Lelkészek és tanárok, akik zsinatokat rendeztek, egyházi törvényeket és hitvallásokat írtak, Bibliát fordítottak, iskolákat szerveztek. Mindezt természetesen nem légüres térben tették, hanem folyamatos kapcsolatban a német és svájci teológusokkal, egy olyan korszakban, amelyet ma már a felekezetképződés korának nevezünk. Munkájukat folyamatosan vették át az ifjabb nemzedékek, akik egy darabig még szintén Wittenbergben tanultak a hazai református iskolák, főként Tolna, Sárospatak, Debrecen és Várad után.

DR. SZABÓ ANDRÁS, egyetemi tanár, KRE BTK Magyar Nyelv-, Irodalom-és Kultúratudományi Intézet, Régi és Klasszikus Magyar Irodalom Tanszék. Kutatási és oktatási szakterületei: Régi magyar irodalom; a magyar késő humanizmus irodalma; Szenci Molnár Albert munkássága; A magyar református diákok külföldi peregrinációja a 16–17. században; Magyar-német irodalmi, művelődési és egyházi kapcsolatok a 16-17. században

DR. SZABÓ ZSOLT: A JÓ URALKODÓ A MAGYAR REFORMÁTUS HAGYOMÁNYBAN

Az előadás az állam és a világi kormányzat protestáns felfogásának magyar egyháztörténeti gyökereinek kutatásához ad adalékot. Bevezetésként Kálvin ide kapcsolódó megalapozó gondolatait, majd egy XVI. századi magyar református szerző munkáját mutatom be. Pataki Füsüs János Királyoknak tüköre című, 1622-ben született és Bártfán megjelent munkája az első magyar nyelven megjelent államelméleti mű volt, amely az ideális uralkodó képét Bethlen Gábor református fejedelem ábrázolásában találta meg. Füsüs a korlátozott, törvényeknek alárendelt és a biblikus erkölcsön alapuló hatalomgyakorlást tekinti a „kegyes uralkodóhoz” méltónak, ideálisnak, amely jó kiindulópont a jogállami mai felfogásához.

Dr. Szabó Zsolt egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék. Fő kutatási terület: parlamenti jog, összehasonlító alkotmányjog.

SZAMBOROVSKYNÉ DR. NAGY IBOLYA: „TÖBBET TENNI NEM LEHET. IRATTÁRBA!” – A KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUSOKNAK AZ OROSZ BAPTISTÁKKAL TÖRTÉNŐ EGYESÜLÉSI VAGY EGYÜTTMŰKÖDÉSI TÖRTÉNETÉRŐL (1947)

1944 őszén, mielőtt a Szovjet Hadsereg bevonult a jelenlegi Kárpátalja területére, az addig ott élő református papok közül sokan elmenekültek a visszavonuló magyar hivatalnokai karral együtt. Az akkori három egyházmegye esperese közül csak a beregi maradt a helyén, aki azonban a front átvonulása után nem ragadta magához a vezetést. A szovjet megszállási övezetben, az első évben még nem foganatosítottak retorziókat a lelkészek ellen, ám 1945. április 20-án az új államhatalom dekrétumban rendelkezett a szekularizációról és az egyházi vagyon felszámolásáról, a templomok össznépi tulajdonba vételéről. Ezek ellehetetlenítették a lelkészek egzisztenciáját. Hozzá járult ehhez még, hogy vallási közösségek csak akkor működhettek, ha az egyházközségek megkapták az állami bejegyzést. A kaotikus, átláthatatlan állapotok szülték 1947-ben azt a próbálkozást, amelynek kezdeményezője Ravasz László, az egyetemes konvent lelkészi elnöke volt.

Előadásomban szeretném bemutatni a magyarországi református egyház vezetőségének Ravasz László kezdeményezte egyházpolitikai elképzelését, annak kivitelezési folyamatát és eredményét, amely a kárpátaljai reformátusoknak az orosz baptistákkal történő egyesülési vagy együttműködési eseményeit takarta. „Ezen elképzelés mára szinte teljesen feledésbe merült, a magyar egyháztörténet sem tartja számon és emlékirataiban maga Ravasz László sem tért ki rá” – írta 1997-ben Fejős Zoltán. Pedig a Fritz Peyer-Müller tollából 1994-ben megjelent „A Kárpátaljai Magyar Református Egyház története” c. munkája kitért a kérdésre, ám ő meg akkor azt konstataulta, hogy a bátyúi konferenciáról semmilyen irat nem maradt fenn, mert azt a „házkutatástól való félelemből sajnos elégették”. Azonban mára kiderült, hogy az említett iratok közül a szovjet levéltárak sokat megőriztek. E korabeli források segíthetnek rekonstruálni ezen egykori, a vidék magyar reformátusságának történetében fontos szerepet játszó eseményt.

SZAMBOROVSKYNÉ DR. NAGY IBOLYA PhD, történész, könyvtárigazgató, főiskola docens, Narancsik Imre Kutatói Műhely alapító társelnök. Kutatási objektum: KRE (elsősorban 1944 utáni), ill. a Nagyberegi Egyházközség története.

SZÁSZ LAJOS: ORSZÁGOS REFORMÁTUS NAGYGYŰLÉSEK A HORTHY-KORSZAKBAN

Az utóbbi években az magyar egyháztörténet-írás is erősebben kezdett el foglalkozni a keresztyén egyházak önreprezentációjával, társadalmi jelenlétével, az egyházi tömegmozgalmak történetével, részletesebben is a 20. század első felében olyan jelentőssé váló katolikus nagygyűlésekkel.

Előadásomban ezen kutatásokhoz kapcsolódva az 1927–28-ban tartott I. és II. Országos Református Nagygyűlés történetét kívánom bemutatni. Arra keresem a választ, hogy miért csak a katolikusokhoz képest több évtizedes késéssel sikerült megrendezni az első református nagygyűlést. Mi volt a nagygyűlések előzménye, illetve miért éppen az 1920-as években sikerült megszervezni ezt az összejövetet? Kik szervezték? Milyen témákat érintettek, és milyen célkitűzései voltak a szervezőknek? Milyen volt a fogadtatása a református egyházon belül és kívül? Ezen kérdéseken kívül fontosnak tartom megvizsgálni, hogy milyen okok vezettek a nagygyűlések sorának megszakadásához.

A választott téma egyszerre ad lehetőséget a keresztyén egyházak közötti mentalitásbeli különbségek feltárására, illetve a református egyházon belüli kegyességi és egyházpolitikai nézeteltérések mélyebb vizsgálatára. Előadásomban tehát egyszerre kívánom a nagygyűlések történetét a Horthy-korszak tágabb keresztyén egyháztörténetének keretein belül, ugyanakkor a református egyház felekezeti látószögén keresztül vizsgálni.

SZÁSZ LAJOS, református lelkész (Budapest-Budafoki Ref. Egyházközség), történész doktorjelölt (ELTE BTK). Kutatási területe: 19–20. századi protestáns egyháztörténet

DR. SZATMÁRI JUDIT: A TÜRELMI RENDELET ELŐTT ÉS UTÁN: KÜLSŐSOMOGYI ÉS BARANYAI EKLÉZSIÁK MEGSZŰNÉSE ÉS FELELEDÉSE

Somogy és Baranya apró falvaiban a türelmi rendelet előtti és utáni folyamat felvázolására töreksem egyházkerületi levéltári források alapján. Az szuperintendensi és seniori protokollumok mutatják, ahogy az 1700-as években előbb az anyaegyházak, filiák száma folyamatosan csökken, majd 1781 után a folyamat megfordul és akár több évtizednyi prédikátor nélküli lét után újraalakulnak az eklézsiák. Közben óhatatlan veszteség, hogy településnevek végleg eltűntek az egyházmegyék térképéről. Ahogy gyarapodik a katolikus plébániák száma a katolikus egyházszervezet újjáépítése során, úgy csökken a protestánsoké. Míg az 1720-as években még személyesen a helyszínen vizitált a külsősomogyi senior, a következő évtizedektől már az esperesi székhelyre mennek az eklézsiák küldöttjei. Elmarad a prédikátor és hívek kölcsönös megkérdezése, a helyszínen tapasztaltak feljegyzése és már csak nagyon vitás, elrendezetlen ügyek kerülnek a senior elé. Ez az egyre inkább beszűkülő tér egy csapásra megváltozott, már halottnak hitt eklézsiák születnek újjá egy évtized leforgása alatt. Még prédikátort hívni erőtelen közösségek is legalább lévitát kérnek, s ahogy erősödnek egyre többen önálló anyaegyházzá kívánnak szerveződni.

DR. SZATMÁRI JUDIT, Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye – levéltáros.
Kutatási területei: protestáns egyháztörténet; református egyház 18-19. században.

DR. SZETEY SZABOLCS: A VILÁG ZAJA ÉS A TEMPLOM KÜSZÖBE – A MAGYAR REFORMÁTUS HOMILETIKAI IRODALOM A XX. SZÁZAD ELEJÉN

„A világban történő események zajának nem szabad átlépni a templom küszöbét; de a belőlök vonható általános erkölcsi igazságoknak, a politikai léhaság és corruptio erkölcsi szempontjának méltó helye van a templomi szószéken” – írja Kovács Albert 1904-es posztumusz megjelent homiletikájában. A XIX. század vége, XX. század eleje a magyar református teológia rendkívül izgalmas volt, hiszen számos szellemi irányzat élt/fért meg egymás mellett. Különösen a német teológia gyakorolt rá nagy hatást, ami jól kimutatható a Magyarországon akkor megjelenő tudományos teológiai irodalomban. Előadásomban a XX. század elején megjelenő magyar protestáns homiletikai munkákat szeretném bemutatni, azt vizsgálva, hogy miképpen reflektálnak bennük napjaik égető kérdéseire az igehirdetés terén. E munkák a következők: Kovács Albert: Homiletika vagy egyházi ékesszólástan. (Budapest, 1904); Hörk József: Evangelikus homiletika vagyis az egyházi beszéd elmélete (Egyházi szónoklattan). Vezérfonalul a leendő, repetitoriumul a már működő egyházi szónokoknak. (Pozsony, 1907); Mitrovics Gyula: Egyházi szónoklattan. Tekintettel a magyar egyházi beszédiradalomra. (Debrecen, 1911); Csiky Lajos: Egyházzónoklattan. (Nagybánya, 1914); Ravasz László: A gyülekezeti igehirdetés elmélete (Homiletika). (Pápa, 1915).

DR. SZETEY SZABOLCS

Végzettség: MA, PhD

Munkahely: Hittanoktató- és Kántorképző Intézet, Alapozó Teológiai Tanszék (Tanszékvezető főiskolai docens)

Elsődleges kutatási terület: homiletikatörténet

DR. SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ: KERESZTYÉN NEVEINK: A KERESZT(Y)ÉN(Y)SÉG MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI LENYOMATAI A MAGYAR SZEMÉLYNÉVHASZNÁLATBAN

A keresztyén hit és vallási élet ugyanis mélyen meghatározza az európai népek tulajdonnévhasználatát: mind a földrajzi nevek, mind a személynevek területén fontos nyomokat hagyott a keresztyén identitás.

Ennek oka elsősorban az, hogy a kereszténység felvétele névhasználati szempontból paradigmaváltást jelentett Európában: a korábban használt (pogány kori) neveket – mint látni fogjuk, különböző időpontban és mértékben, de szinte mindenütt – leváltották a keresztyén gyökerű idegen (héber, görög, latin stb.) egyénnevek, ill. ezek nyelvileg integrált (asszimilált) változatai. Később, azokban a középkori évszázadokban, amelyekben az európai nyelvekben kialakult, majd általánossá vált a családnevek használata, a keresztyén egyházi és hitélet a mindennapok meghatározó eleme volt, így nem csoda, hogy az európaiak családnévkincsében is számos olyan névre bukkanunk, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak a keresztyén hittel és egyház(ak)kal.

További fordulatot hozott a névhasználatban a reformáció, amely a személynévhasználat minden területét új elemekkel gazdagította. A hagyomány és identitás, illetve a tulajdonnévhasználat összefüggéseinek bemutatására teszünk kísérletet a magyar tulajdonnévanyag példája alapján.

DR. SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ (PhD) nyelvész, a Károli Gáspár Református Egyetem Német Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatója, egyetemi docens. 1992-ben szerzett magyar-német szakos tanári diplomát az ELTE-n. Ugyanott szerzett PhD-címet „Német személynevek a Balatonfelvidéken. Történeti személynévkutatás a barnagi és vöröstói németek körében” című doktori értekezésével 2008-ban. Elsődleges kutatási területe a névtan, ill. a kisebbségtudomány, különös tekintettel a kisebbségi névadás kérdéseire.

DR. TÓTH JUDIT: A KOLLEKTIVIZÁLÁS ÚTJAI PEST MEGYÉBEN A FELEKEZETI HOVATARTOZÁSOK TÜKRÉBEN

Előadásom alapvetően egy friss kutatás kezdeti állomásának állapotát tükrözi, amelynek legfőbb célja gondolatébresztő kérdések megfogalmazása és ösztönzés további, tágabb keretek közötti kutatások folytatására.

Pest megye déli részén lévő három település: Abony, Cegléd, Nagykőrös agrárfejlődését kísérem végig előadásomban az 1940-es évek második felétől 1960-ig.

Mindhárom várost illetően összegezni kívánom mindazon tényeket, amelyek döntően befolyással bírhattak a korszakban az agrárviszonyok alakulására: így vázolom a térség talajviszonyait, a részben ebből is adódó birtokstruktúrát, az ezzel szoros összefüggést mutató társadalmi tagozódást. Kitérek arra, hogy az 1945-ös földosztás milyen változásokat eredményezett a társadalmi viszonyok és a birtokstruktúra vonatkozásában. Ezt követően igyekszem bemutatni azt, hogy az éppen csak kialakult tulajdonviszonyok hogyan változnak meg Rákosi 1948-as kecskeméti beszédét követően. Hol alakulnak meg az első termelőszövetkezeti csoportok? A három város közül melyik az, és miért, ahol a leginkább táptalajt talál a szövetkezeti mozgalom?

Végigkövetem, hogy a kollektivizálás három hulláma alatt melyik várost hogyan, és mikorra sikerül megtörnie a hatalomnak, azaz melyik település mikorra válik termelőszövetkezeti várossá?

Előadásom fő kérdése: ebben a folyamatban milyen szerepe lehetett a vallásnak, a felekezeti hovatartozásnak?

DR. TÓTH JUDIT

Végzettség: PhD (2011) Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Munkahely: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – főlevéltáros

Kutatási területek: 20. század 2. felének agrár- és társadalomtörténete, illetve sajtótörténet

TÓTH LEVENTE: 19. SZÁZADI ERDÉLYI REFORMÁTUS LELKÉSZEK HÉTKÖZNAPJAI

Előadásom László Gergely erdőszentgyörgyi és Márkosfalvi Sebestyén János örményszékesi lelkészek 19. századi gazdasági feljegyzései alapján vizsgálja a vidéki református lelkészek életét, hozzá közelebb az erdélyi hétköznapiakat. Kapcsolataik, kapcsolathálóik vizsgálatával pozicionálja őket, a vidék társadalmába való beágyazódásukat és az egyházi társadalomban elfoglalt helyüket próbálja pontosan megragadni.

TÓTH LEVENTE (Nagygalambfalva, 1978), egyháztörténész, levéltáros, Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár - Kolozsvár